

Konda Albanac – oslobodilac Beograda

Jedna mala ulica koja se nalazi u samom centru Beograda, na pet minuta hoda od Trga Republike, krije priču o nekadašnjem srpsko-albanskom prijateljstvu i savezništvu i današnjem prećutkivanju i sakrivanju tog prijateljstva.

No, krenimo redom. Pre nekih desetak godina, tadašnji gradski oci u užem gradskom jezgru ispod naziva ulica postavili su i natpise koji prolaznicima daju osnovne podatke o ličnosti po kojoj je kaldrma dobila ime. Ove table prijatnog izgleda, za razliku od dvojezičnih putokaza čija je očigledna namena da turiste i strance upoznaju sa gradskim spomenicima kulture, imaju samo ćirilični tekst te se, dakle, nude prevashodno na polzu i prosvete lokalnom stanovništvu. Tako je, pored ostalih, i *Kondina ulica* dobila natpis sledeće sadržine:

Tabla u Kondinoj ulici u Beogradu

se svrstavaju svi ostali zaslužni ustanici i nosioci ulica (bibliografske jedinice proveriti šetnjom po Dorćolu i Vračaru). Druga mogućnost bila bi pretpostavka da o hrišćanima u turskoj vojsci nije prikladno govoriti kao o Srbima. No, ni to neće biti tačno, jer u kolektivnom narativu kao Srbe smatramo i one koji su ratovali u turskoj vojsci (dovoljno je prisetiti se ovde srednjovekovnih *hrišćana u turskoj vojsci* poput Marka Kraljevića, Konstantina Dragaša, Stefana Lazarevića i drugih).

Albanci kao oslobodioci Beograda

Svrha sintagme *hrišćanin u turskoj vojsci*, prema tome, nije u tome da nešto otkrije ili informiše, nego da sakrije i prećuti Kondinu nacionalnost (bolje rečeno narodnost ili etničko poreklo). Petrit Imami, u kapitalnoj trotomnoj knjizi *Srbi i Albanci kroz vekove*, o Kondi Bimbaši kaže da je bio zapovednik „čete ‘Epirota’, pravoslavni Albanac iz Epira“. Čak i nacionalno orijentisan istoričar kakav je Vladimir Stojančević, koji u svojoj knjizi (u izdanju SANU-a 1994. godine) Albance naziva Arbanasima, kaže: „[o]d bečara među srpskim ustanicima bio je i Konda-barjaktar, pravoslavni Arbanas sa granice Toskerije i Epira“, i dodaje da je sa Kondom prebeglo Srbima „više njegovih zemljaka“. Savreme-

* Aleksandar Pavlović je naučni saradnik na Institutu za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu. Doktorirao je na programu Studija jugoistočne Evrope na Univerzitetu u Notingemu. Objavio je niz naučnih radova i napisao i priredio knjige Epika i politika (Beograd: XX vek 2014), *Figura neprijatelja: preosmišljanje srpsko-albanskih odnosa* (srpsko izdanje 2015, albansko 2016), *Politics of Enmity: Can Nation Ever Be Emancipatory* (2018), *Imaginarni Albanac: simbolika Kosova i figura Albanca u srpskoj kulturi* (Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju, 2019), *Rethinking Serbian-Albanian Relations: Figuring out the Enemy* (London/New York: Routledge 2019).

nik ovih zbivanja, Lazar Arsenijević Batalaka, svedoči: „Ja sam mnoge hrišćane između ovih, Bugara, Grkoarnauta i Cincaroarnauta poznao, koji su, kad je Gušanac otišao iz Beograda, među Srbima zastali...“.

Valja ovde pojasniti Kondinu istorijsku ulogu i značaj njegovog „prebega“. On je, preciznije rečeno, sa svojim momcima, koji su kao krdžalije (najamnici, *mercenaries*) dobro govorili turski, obmanuo turske stražare na beogradskim zidinama, „mlavio ih je kao kakva hala“ i omogućio ulazak ustanika u grad. Pre toga, na samom početku ustanka, Albanac Redžepaga (sinovac upravnika vojnog logora Ada Kale u koji su se dahije sklonile) i njegovi momci, zajedno sa ustanicima, posle žestoke borbe u noći između 5. i 6. avgusta 1804. godine, ubili su dahije i njihove ljude.

Ovi slučajevi nisu usamljeni i doprinos Prvom srpskom ustanku dali su ne samo Albanci-prebezi iz turske vojske, nego i neka plemena Albanaca hrišćana (Klimenti, Grude, Šoše), a oružje su ustanici često nabavljali iz Metohije, gde su ga mahom proizvodili Albanci muslimani, pa je tako na jednom pištolju koji se čuva u Muzeju Prvog srpskog ustanka, za koji se smatra da je pripadao Karađorđu, ugravirano ime majstora – „Osman“. Poseban kuriozitet predstavlja pismo Petra I (Svetog Petra Cetinskog) od 25. marta 1805. godine, u kome on, protežirajući primirje s Turcima, poručuje crnogorskim plemenima „da stojte s mirom i da se prođete jedinstva s Arbanasima“ koji su krenuli u borbu protiv skadarskog vezira. Što se tiče narodne tradicije, Vuk Karadžić je zabeležio epsku pesmu *Jani Konda a rodom Arnaut bjaše* koja ga hvali kao većeg junaka od Marka Kraljevića, a Stojančević pominje i da su Karađorđeve pobede opevali narodni pevači Malisora, među kojima je postojalo predanje o njegovom poreklu iz Kuča, inače plemenu mešanog srpsko/crnogorsko-albanskog porekla. Čak i Ćorović u *Istoriji Srba* navodi da su Karađorđevi muški preci došli iz Klimentata, čemu u prilog ide i Karađorđeva slava (Sv. Kliment).

„Svojtanje“ Konde

Problem sa Kondinim albanskim poreklom dolazi, dakle, otuda što smo navikli da o Albancima mislimo samo i isključivo kao o neprijateljima. Pa kako sada, odjednom, Albanci pomažu Srbima u oslobađanju Beograda i Srbije? Stoga, da ne bismo zbunjivali Beograđane i prolaznike, bolje je prećutkivati ili izmeniti podatke o Kondinom poreklu u uličnim natpisima.

Ovaj problem, zapravo, nije nov i u srpskoj kulturi postoji već više od stotinu godina, a rešava se tako što se sve pozitivno o Albancima jednostavno prećutkuje ili menja, baš kao i ulični natpis o Kondi. Jednu prikladnu ilustraciju ove teze predstavlja „večiti“ udžbenik istorije Mihaila Jovića, verovatno najtrajnije učilo u novijoj istoriji srpskog školstva, koji je bio u upotrebi u školama od 1882. pa sve do 1944. godine i doživeo desetine izdanja i revizija. Tako, recimo, u odeljku o Prvom srpskom ustanku, Jović u najranijim izdanjima iz 1882. i 1886. godine, živopisno pripoveda o Kondi kao Albancu i njegovoj junačkoj ulozi u osvajanju beogradske tvrđave i, dakle, oslobađanju Beograda od Turaka 1806. godine:

„Nekoliko puta Srbi napadahu na njega, ali ga ne mogoše uzeti. Tada Srbima dobeže jedan Arnautin iz turske vojske. Njemu je bilo ime Konda. Konda je bio vrlo junačan čovek i poznao je sve staze po gradskim bedemima. On uzme još jednoga dobrog junaka Srbina, Uzun Mirka i još pet drugova, preskoči po mraku u oči 30. novembra preko bedema grackog i uđe u grad.“ (Jović 1882: 119-20)

„Nekoliko puta Srbi napadahu na Beograd, ali ga ne mogoše uzeti. Tada Srbima dobeže jedan Arbanas, Konda. Konda je bio junačan čovek, a poznao je i staze po gradskim bedemima. On uzme nekoliko drugova Srba, uđe u varoš noću, prođe kroz tursku kapiju i otvori jednu kapiju Srbima.“ (Jović 1886: 107)

Ovaj odeljak o Kondinom junačkom podvigu koji je omogućio srpskim ustanicima da zauzmu Beograd, nisam našao u izdanju iz 1894. godine, a ni u potonjim izdanjima Jovićeve knjige. Sve ovo rečito govori o tome kako je pominjanje Albanaca u pozitivnom, pa čak i neutralnom tonu postalo nepoželjno krajem XIX i početkom XX veka, posebno uoči Balkanskih ratova, a da je njihovo oslikavanje u negativnom ruhu postalo poželjno u srpskom školstvu.

U ovom kontekstu zanimljivo je povući paralele s današnjim vremenom. Konda je, vredi pomenuti, prema izvorima savremenika, u ovoj bici zadobio je pet rana ali je nastavio da se bori. Nakon srpskog osvajanja beogradske tvrđave pridružuje se ustanicima sa celom svojom četom i učestvuje u kasnijim bojevima. Naročito se istakao u, za Srbe pobedonosnom, Boju na Loznici 1807. godine. Tu negde je i poginuo, po jednima

tih godina, a po drugima nešto kasnije, 1813. godine, u vreme propasti Prvog srpskog ustranka, ponovo braneći Loznicu od nadirućih Turaka. Pored ulice u Beogradu, novi pomen o Kondi postavljen je u manastiru Tronoša pored Loznice, kao spomen ploča kod mesta na kom je, pretpostavlja se, sahranjen. I ovaj spomenički natpis na sličan način prećutkuje Kondino poreklo, pa tako na spomen ploči u manastiru Tronoša stoji sledeći tekst: „Ovde, pored crkve, sahranjen je i Konda Bimbaša. Junak u mnogim bojevima tokom Prvog srpskog ustanka, posebno zaslužan za oslobođenje Beograda 1806. i za veliku pobedu ustaničke vojske u Boju na Loznici, u kom je i poginuo“. Ni reči, dakle, o Kondinom albanskom etničkom poreklu.

Spomen ploča u manastiru Tronoša

Sasvim u skladu s ovim, članak na engleskom jeziku na Vikipediji za Kondu kaže da je bio osmanski grčki plaćenik (*Ottoman Greek mercenary*), a članak na srpskom kaže: po naciji bio je Cincar. Vikipedija sadrži članak o Kondi na još dva jezika: bugarskom, koji kaže kako je Konda hrišćanski vojvoda spor-

nog etničkog porekla (*християнски војвода със спорен етнически произход и родно място*), da bi zatim implicirao da je Bugarin, i grčkom, koji za njega kaže da je Vlah kojem je grčki maternji jezik, odnosno Cincarin (*Έλληνας βλάχικης καταγωγής*). Vidimo, dakle, kako se prakse čiji početak uočavamo u ranim izdanjima Jovićevih udžbenika s kraja XIX veka naovamo nastavljaju sve do danas, kroz prećutkivanje Kondinog albanskog porekla i/ili njegovo svojatanje od strane Bugara, Cincara, Grka; prihvatljivo je bilo šta, dokle god se on ne pominje kao Albanac.

Efekat stvarnog

Još sedamdesetih godina prošlog veka Rolan Bart, Hejden Vajt i drugi, pokazali su kako istoriografija zapravo ima dosta sličnosti sa književnošću i fikcijom. Ona ne barata toliko činjenicama koliko podacima, tekstualnim tragovima koje uklapa u jednu koherentnu celinu, naraciju, priču; ona ne imenuje Stvarno, nego proizvodi efekat Stvarnog. Prošlost Srba i Albanaca, kao valjda i prošlost bilo koja druga dva (ne samo geografski) bliska naroda, puna je antagonizama, primera pojedinačnog i kolektivnog nasilja, kao

